

Boş Vermek

To Pay No Mind

Gürbüz DENİZ*

Boş vermek, değer vermemek mi? Boş vermek bonkörlük mü? Boş vermek nihilistlik mi? Boş vermek yan gelip yatmak mı? Boş vermek güç yetirememek mi? Boş vermek sıradanlaşmak mı? Boş vermek bir erdemlilik mi? Bu sorular temelde, boş vermişliğin iki manaya tekabül ettiğini bize göstermektedir.

Boş verme tavırlarının ve söylemlerinin zihinsel arka planında, yukarıdaki soruların hepsiyle öyle veya böyle bir bağları/bağlantıları bulunmaktadır. Boş vermek, en aşağı düzeyde “tüm benlik” yani benliğin tanrılaştırılması iken aynı zamanda boş vermişlik “en yüksek insanî duruş ve söylem” manalarını içermektedir. Zıtların aynı ifade içinde gizlenmeleri... Farkı görmek için mahir olmak lazım ya da bu varoluş düzlemlerini bir şekilde yaşamak gerekir. Aksi halde ve çoğunlukla aldanmak kaderimizdir.

İşin içinden çıkmak için, iki anlamı birden içeren “boş vermişlik” tabiri üzerinde durulması ve irdelenmesi gerekir. Çünkü bu tabir; iki anlama taraftar olan iki insan grubunun kullanımına açık, iki uçlu anlamlar taşıdığından dolayı kimin ne için ne maksatla kullandığını bilmek, varoluş zeminimizi sağlamlaştırmak için gereklidir. Aksi halde, fiiliyatta müşahede ettiğimiz üzere, bu tabir (boş vermişlik) söz ve fiil olarak kullanılarak insanlar hem kendilerini ve hem de başkalarını istismar edebiliyorlar.

* Prof.Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi ABD, deniz@divinity.ankara.edu.tr

Bir Őeye değer vermemeyi iki Şekilde anlamaktayız. Bunlardan birincisi; varlığa, varoluŐa (Őahsiyete) hakaret manasına gelir ki, boş veren kendisini kutsamak adına her Şeyi feda eder ya da her Şeyi tükedir. Bu durum; bazen hayat boyu süren bir tavır, bazen de anlık tepkiler halinde varoluş alanına çıkmaktadır. Birisi sürekli boş veriyor, ancak boş vermişliği baŐkasının sırtından yaparak kendisine konum kazanıyor (!); bu Őuna benzer, babası zengin bir öğrencinin, babasından gelen paralarla paraya değer vermemiŐ gibi bir tavırla harcamalarda bulunmasıdır. Bu bonkörlüktür ve asla cömerlik ya da fedakârlık değildir. Darda kalınca kimseye kuruŐ koklatmayan bu tipler, ne yazık ki birçoğ gari-banın Őahsiyetini rencide etmekte mahirdirler. Bunlar çoğu kimse tarafından fark edilmeyen, kaba-saba tiplerdir. Kendi emeğinden değil baŐkasının emeği üzerinden Őahsiyetsizce Őahsiyet kurmaktadırlar. En maddeci tipler bunlardır. BaŐkasından alıp baŐkasına vererek yine madde bağlamında kendileri için ege-menliği kavileŐtirenlerdir. Hakla hakikatle iliŐkileri olmadığı halde, hakkın sahte temsilcileri görünmektedirler. Biraz dikkatlice baktığımızda yanımızda yöremizde bunlardan çoğ görürüz.

Boş vermenin nihilistliği (hiççiliği), hayatı, varlığı ve varoluŐu anlamsızlık üzerine temellendirmektir. Her Şey geçici, her Şey anlamsız, yoktan geldik yoka gidiyoruz. O zaman var olmanın ve dahi varlığın bir anlamı yok, “boş verelim gitsin.” deyip her Şeyi terk edenlerdir. “Terki de terk edip (!)” münzeviliğe gönüllü katıldıkları halde gönülleri bomboŐ olanlardır. Hayalin ve ümidin tükendiği yerdir. Bu anlayıŐta onların bir kısmı ise; “mademki sonuç yokluktur.” hükmünde bulunarak; “O zaman her Şeyi hazzımıza, keyfimize kullanmamızın hiçbir sakıncası yoktur.” havasındadırlar. Bununla beraber münzevi nihilist boş vermişlik, en anlamlı ve/veya en tutarlı boş vermiŐliktir. Fakat aynı zamanda bunlar, metafiziksel manada hiçbir Őeye inanmadıkları ve değer de vermedikleri için en korkusuz ve en tehlikeli olanlardır. Onları ne maddi ne de manevi olarak sınırlayan hiçbir Şey/güç yoktur.

“Aman, boş ver”, baŐkasına ait iŐi savsaklamaktır. “Bir/bu iŐ ciddi ve önemlidir, ama ona itina göstermemiz gerekmiyor.” Ya da “falancıyı, o çoğ önemli bir kimse olsa da, onunla ilgilenmemiz bize bir Şey kazandırmayacağına göre boş verelim gitsin.” demek, varlık karşısında insanın insanî niteliğinin sıfırlanması demektir. Bu tavırda, ahlakî yani insanî hiçbir değer yoktur. Bunlar kendi benliklerinden başka hiçbir Őeye inanmayan ve değer vermeyenlerdir. Bu tavır sahipleri, bir birey, bir toplum, bir devlet oldukları gibi, güya, bir medeniyetin adı bile olabiliyor.

Bilmiyor, bilmediğini öğrenmek ya da bilmek de istemiyor, boş veriyor. Cehaleti kutsayıp, cahilliğini bir hüner olarak anlamlandırıp (!), gönül huzurunu (!) kaybetmek/bozmak istemiyor. Öğrenmemenin gerekçesi hazırđır: “Kocakarı

imanı, imanın en yüksek mertebesidir.” deyip, neye inandığını bile bilmeden imanı boş vermek, boşa vermek. Bunlar, anlamsızlığın peşinden gidenlerdir.

Sahipken sahip değilmiş gibi boş vermek, ama sahipliğini gizemli hale getirerek, daha fazlasına sahipmiş gibi kibrine boş vermişliği alet etmek. Yunus’un affına sığınarak, “kibir var kibir içinde”.

İnsanlık tarihi; insanların, sahip olduklarını, sahip olmadıklarına –çoğunlukla üstün tuttuklarına şahittir. Bu anlayış doğrultusunda sahip olmadıklarını ise değersizleştirmek için boş vermişlik çukuruna bırakmış, onları şahsiyetsizleştirmiştir. Bu durum, bir varlığın taşıyamayacağı yükü ona yükleyip onun taşıyabileceğini bile taşıyamaz hale getirmektir. Yine bu tavır sahipleri, değersizleştirip işsiz bıraktığı başka varlıkları ise atalete kurban etmektedir. Değersizleştirilip kendisine, varlığına uygun konum verilmeyen varlıklar, zamanla varlıklarının varoluşunu elde etmek için her şeyi kaosa sürüklemişlerdir. Durum tecrübî olarak böyle olunca: Bir varlığı, sahip olduğu konum ile sınırlı değerde tutmak, en önemli ontolojik tutum olarak belirlemektedir.

“Neme lazımcılık”, boş vermişliğin zirve duyarsızlığıdır. Kaçmak, görmemek, kulağını tıkamak; aydınlığı karanlık yapmaktır. Neme lazım, boş ver gitsin. Zihnim karışmasın, yüreğim burkulmasın, daha doğrusu insan olmaktan istifa etmek için nemelazımlığın boş vermişliği, ruhu olanla ruhsuzu eşitleyen bir durumdur.

Erdemlinin boş vermesini en güzel şu kelam-ı kadim ifade etmektedir: “O müminler cahillerle/kendini bilmezlerle karşılaştıkları zaman, onları muhatap almayıp boş vermeleri (onlara selam demeleri) dir.”

Boş vermenin en zoru, boş verdiğimiz ne ise onu olduğu gibi bilip, değerini takdir ettikten sonra ideallerimiz, inançlarımız adına/uğruna o şeyi kendi değerinde bırakıp, o şeyin sahip olmadığı ontolojik konumunun üzerine çıkarmamak veya tam aksine değerinin altında bırakmamak adına, yani ilgili olmadığı hususlarda o varlığı, boş verme cihetine gitmemizdir. Buna “erdemli boş vermişlik”, diyoruz. Ahlakî terminoloji ile söylersek bunun adı adalettir. “Erdemli boş vermişlik” bir şeyi olduğu değer üzerine ve o şeyi sahip olduğu varlık gücünün yeteneği üzere konumlandırmaktır. Bu durum, nihai manada şu anlama gelmektedir: Bir varlığın varlık potansiyelinin taşıyabileceği yükü ona yüklemek ve kendisine kendisi kadar değer vermek gerekmektedir. Bunun aksine taşıyamayacağı ya da kıymetli olmadığı kadar ona değer biçmek onu bu şekilde konumlandırmak o varlığa zulmetmek demektir ki, bu aynı zamanda o varlığı atıl bırakmak manasına gelmektedir.

“Erdemli boş vermişlik” denilen değer seviyesine çıkmak/ulaşmak için öncelikle bilişsel tezkiye, sonra zihinsel tezkiye ve sonra da maddi/bedensel tezkiye aşamalarını takip ederek ve birini diğeriyle mezcedip beraber yaşayarak varlığımızın iyi özünü var oluşumuzla ortaya koymamızla istediğimiz tatmin/kendimizle uyum seviyesine ulaşırız. Ara sıra bu halde bulunmak yeterli değildir. Bütün bunlardan sonra düşüncelerimizi kalbî kanaat egzersizinden geçirmemiz gerekmektedir. Bu durumda:

1. Bilişsel seviye, muhatap olduğumuz ve kendisine değer biçeceğimiz şeyi en azından asgari seviyede bilmemizi gerektirmektedir. Bu biliş; kendisiyle ilgilendiğimiz şeyin neye yarayıp yarayamayacağını bize öğretir. Böylece hem ondan yararlanma ve hem de onu zayi etmemeyi öğrenmiş oluruz.
2. Zihinsel tezkiye, kendisi ile muhatap olacağımız şey hususunda, bilişsel manada, nihâî araştırmayı yapmamız ve muhtemel soruları cevaplamamız demektir. Böylece neye niçin boş verdiğimizizin sınırlarını bilmiş ve boş vermek durumunda isek zihinsel kargaşadan kurtulmuş oluruz.
3. Maddi/bedensel tezkiye, doğrudan doğruya her insanın bizatihi kendisini terbiye etmesiyle ilgilidir. İnsanın maddi ya da bedensel ihtiyaçlarının şiddetinden arzularını sınırlandırması ve bunlardan arınarak onlara sınır çizmesi gerekmektedir. Bedensel ya da maddi arzularına sınır çekememiş bir kimsenin, madde hakkında “erdemli boş vermişlik” derecesine/seviyesine ulaşması zor/ve hatta imkânsızdır.
4. Kalbî kanaat; erdemli boş vermişlikte bilişsel, zihinsel ve maddî/bedensel tezkiyelerin cümlesine her an sahip olma halidir. Buna nefsin tatmini de diyebiliriz. Nefsin tatmini, güç yetirildiği nispette süreklilik arz etmelidir. Anlık ya da gelip geçici tatminler; “erdemli boş vermişliği” ayakta tutacak nitelikte/güçte değildir.